

Heemkunde Boxtel

Boxtel Kroniek

Heemkunde Boxtel

*16 maart jaarvergadering
en uitreiking
Heemkundepluim*

maart 2023

Voorwoord

Door Henk van Beers, voorzitter

Onder de veelzeggende kop: 'Vernieuwen of als ouwe meuk verdwijnen', voert Paul Spapens, kenner van de volkscultuur, in het bijzonder van de Brabantse het woord ter gelegenheid van de viering van het 75-jarig bestaan van Brabants Heem. Ik wil u de strekking van zijn verhaal niet onthouden. Als tip merk ik op, dat 'Brabant' vervangen kan worden door 'Boxtel.'

Heem is de eigen omgeving, waar je je thuis voelt. In ons geval, lekker veilig onder de Brabantse cultuur. Zo was het jaren, vooral in onze jeugd. De wereld draaide intussen gewoon door en de vooruitgang en haar veranderingen liepen daaraan parallel. Brabant bleef niet achter en veranderde in ijtempo en maakte mede daardoor kennis met vele andere culturen. Uit westerse- en niet westerse landen, uit Azië, Afrika, kortom uit de hele wereld. U ervaart het dagelijks om u heen. Het lijkt er inmiddels op, dat heel de wereld in Brabant woont. Brabant is mondiaal. Van oudsher staat de Brabander te boek als open en gastvrij, iedereen moet zich hier thuis kunnen voelen. Het zou een prima zaak zijn als dat ook in onze tijd blijft gelden. Alle Brabanders zouden daartoe hetzelfde motto moeten onderschrijven: 'Er is maar één toekomst en dat is een gezamenlijke'. Op deze manier wordt solidariteit en inclusiviteit daadwerkelijk in de praktijk gebracht. Anders gezegd, Brabant wordt een groot mondiaal heem, waar iedereen zich thuis voelt. Wim van der Donk, de voormalig Commissaris van de koning onderstreepte deze gedachte toen hij kernachtig opmerkte: 'Iedereen kan Brabander worden.'

Brabant verandert stevig in de loop der jaren waarbij je je de vraag kunt stellen: Kunnen de huidige heemkundekringen en hun wijze waarop zij opereren daarbij achterblijven? Laat ik voorop stellen, dat het vooral niet betekent dat heemkundigen, de dragers en kenners bij uitstek, spoorlags

afscheid moeten nemen van hun, soms eeuwenoude tradities en authentieke culturele waarden. Zo merk je aan bijna alles dat onze Brabantse heemkunde in een christelijke, een

katholieke wereld wortelt. Maar, wordt het niet de hoogste tijd dat we de automatische piloot van jaren terug nu uitschakelen en in een hogere versnelling overgaan op weg naar een bredere invulling. Een die beter past bij het Brabant van nu? Nu we terecht zijn gekomen in een periode van revolutionaire veranderingen kan en mag Heemkunde geen afwachtende houding aannemen en zal zij zich het nieuwe Brabant eigen moeten maken. Ik vertel niets nieuws als ik opmerk, dat Heemkunde Brabant een enorm kapitaal herbergt voor de volgende generaties. Personen, die samenleven met expats, kerken die qua bestemming wijzigen, LHBT-zebapaden, bezorgers van bol.com uit Syrië of de Oekraïne naast kleinkinderen die veganist zijn tot mogelijk een provinciehuis zonder monument van een zeug met biggetjes als hommage aan onze vooruitgang. Heemkunde wordt dan dé bron om alle mensen te helpen zich hier echt thuis te voelen, hier in ons eigen Brabant, volgens Guus Meeuwis 'een streek waar altijd het licht brandt.'

Als voorzitter van Heemkunde Boxtel daag ik u uit om samen met bestuur en leden aan de slag te gaan met het verder inventariseren en uitwerken van de culturele waarden die wij kennen als basis onder onze heemkunde; maar vooral ook deze waarden aan te vullen, uit te breiden met die van de 'nieuwe' Brabanders. Zij die van elders komen. De vertegenwoordigers van deze laatste groep roep ik in het bijzonder op actief lid te worden van Heemkunde Boxtel en uw schouders er onder te zetten. U zult zich er thuis voelen en ook onze vereniging gaat er in diepte op vooruit, indachtig de nog lang niet vergeten Potgieter, die ooit stelde: Slechts vernieuwing kan behouden, achter raakt wie stil blijft staan.'

Jaarvergadering donderdag 16 maart 2023

We kijken nog een keer achterom naar het jaar 2022 en richten daarna onze blik op de toekomst. De jaarvergadering, ofwel de algemene jaarlijkse ledenvergadering, vindt plaats op donderdag 16 maart 2023 om 20.00 uur in de zaal van Grand Café Rembrandt te Boxtel. U wordt hierbij van harte uitgenodigd.

AGENDA

Welkom en opening van de jaarvergadering door voorzitter Henk van Beers:

Notulen van laatste jaarvergadering 7 april 2022:

Het verslag van de jaarvergadering van 2022 staat in de nieuwsbrief van april 2022, is te vinden op onze website www.heemkundeboxtel.nl onder agenda/nieuwsbrieven en er liggen kopieën op de tafels tijdens de jaarvergadering.

Financieel verslag over 2022:

U vindt een verslag hiervan op de tafels tijdens de jaarvergadering.

De kascommissie:

De kascommissie voor het jaar 2022 bestaat uit Wilbert Steenbakkers en Elly van Hellemond-Hendriks

Begroting voor 2023:

Voorstel om de contributie voor komend jaar te handhaven op 20 euro. U maakt, als u dat nog niet gedaan hebt, het bedrag over op NL79RABO0128712880 t.n.v. Heemkunde Boxtel.

Bestuursaangelegenheden:

Rooster van aftreden. Volgens het rooster treedt Christ van Eekelen af. Hij stelt zich herkiesbaar. Het Heemkundelid Joke Vis heeft zich verkiesbaar gesteld voor een bestuursfunctie. U bent in deze algemene ledenvergadering in de gelegenheid uw stem uit te brengen op het aspirant-bestuurslid. Wilt u ook een bestuurlijk steentje bijdragen aan onze vereniging, dan kunt u dit aangeven bij secretaris Christ van Eekelen tot uiterlijk 12 maart 2023.

Overzicht bestuur op 1 januari 2023:

Het bestuur bestaat uit: voorzitter Henk van Beers, secretaris Christ van Eekelen; penningmeester Nellie van den Brandt-Boselie; leden Gerard Buiks, Fons van Heesch, Harrie van den Berg en aspirant-bestuurslid Joke Vis.

Het Heemkundebestuur in 2022. Foto: Rini van Oirschot

Overzicht van de ledenactiviteiten in 2022:

Lezingen

Heemkunde Boxtel verzorgde afgelopen jaar vijf lezingen. De lezing van januari werd gecancelled. In februari namen Cees en Anneke Prinsen ons mee in de wereld van 'Kunst of Kliko'. In april vertelde Cees Slegers over de emancipatie van Brabant. Over de winterfeesten van Dierendag tot Pasen werd door Ineke Strouken in september een gemakkelijk verslag gedaan. Dirk Paagman wist in oktober een groot publiek naar Rembrandt te krijgen toen hij over de bevrijding van Boxtel verhaalde. Ook Hans van den

Broek kreeg in november een gewillig oor bij zijn verhaal over Wonderen in het zonlicht

Kleine excursie

Op 3 september brachten we een bezoek aan Nationaal Monument Kamp Vught.

Grote excursie

De reiscommissie heeft na twee werkloze jaren weer een mooie reis georganiseerd voor de leden

van Heemkunde Boxtel. De bus bracht ons naar Averbode en leuven in België. Het afsluitend diner werd gereserveerd bij Grand Café Rembrandt. De reiscommissie bestaat uit: Frank de Bont, Elly van Hellemond-Hendriks, Wilbert Steenbakkers en Nellie van den Brandt-Boselie.

Heemkundepluim

Omdat de jaarvergadering van 2020 en 2021 niet doorging werd er die jaren ook geen heemkundepluim uitgereikt. Hilde van den Broek, koning en Guus Eltink, hoofdmans nemen de Pluim in ontvangst namens het gilde St.-Barbara en St.-Joris.

De jury bestond uit Joop Schuller, Harrie van den Berg, Ruud van Casteren, Boudewijn Mijjer en Nellie van den Brandt-Boselie. Afgetreden zijn Ruud van Casteren en Joop Schuller. Als nieuwe juryleden werden aan de commissie toegevoegd: Ruud van Nooijen en Frans van Loon.

Website

De website www.heemkundeboxtel.nl is een groot succes te noemen. Er worden veel lovende woorden gesproken over de vormgeving en inhoud. Geregeld wordt de website aangevuld met nieuwe wetenswaardigheden. In 2022 werd de website door 10.321 personen bezocht, die 33.159 pagina's bezochten. De meeste bezoekers (98,4%) komen, begrijpelijk, uit Nederland maar de rest van de bezoekers komt uit 32 andere landen over de gehele wereld. De top 3 van landen waar de bezoekers vandaan komen is: Nederland, Frankrijk en België. Webmaster: Dik Bol die geassisteerd wordt door Christ van Eekelen.

Beeldbank Boxtel

Sinds mei 2016 heeft Heemkunde Boxtel een nieuwe beeldbank, die te bereiken is via www.beeldbankboxtel.nl. Meer dan 56.000 foto's van (oud) Boxtel zijn hier te bewonderen. Maandelijks komen er nieuwe en oude foto's bij. De beeldbank werd in 2022 14.707 keer bezocht. Deze bezoekers zagen 196.325 foto's. Systeembeheerder: Dik Bol en gegevensbeheerder: Christ van Eekelen

Boekenbank

Naast de beeldbank kent Heemkunde Boxtel ook een boekenbank. Heemkunde Boxtel heeft een groot aantal boeken (751) in haar bezit, die in te zien zijn in de Heemkamer in de bibliotheek aan de

Burgakker. In www.boekenbankboxtel.nl kunt u alle titels raadplegen. In 2022 deden dat 1283 personen die 2747 boektitels raadpleegden. Vanaf 1 januari 2023 zijn deze boeken exclusief door Heemkundeleden te lenen. Systeembeheerder: Dik Bol en gegevensbeheerder: Christ van Eekelen

Bidprentjesbank

Op 31 december 2022 telde de bank 3.000 bidprentjes. www.bidprentjesboxtel.nl. Hier komen bidprentjes van mensen die in Boxtel geboren of overleden zijn, of er gewoond hebben. In 2022 telde de bidprentjesbank 1.767 bezoekers die 17.022 prentjes bekeken. Systeembeheerder: Dik Bol en gegevensbeheerder: Wilbert Steenbakkers.

Rabo Club Support

In november konden leden van de Rabobank weer hun stem uitbrengen voor hun vereniging. De 'prijzenpot' van de Rabobank werd eind 2022 verdeeld. Ook Heemkunde Boxtel deed mee aan het prijzenfestival en kreeg veel stemmen die goed waren voor een bedrag van € 327,72. Iedereen die gestemd heeft op Heemkunde Boxtel: Hartelijk bedankt.

Ontwikkeling van de gezondheidszorg in Boxtel

(Visualisatie canon van Boxtel) De werkgroep heeft in 2018 een aanvang gemaakt met een nieuw project, n.l. de ontwikkeling van de gezondheidszorg in Boxtel in beeld brengen. Hiervoor is de werkgroep uitgebreid met twee voormalig huisartsen en een verpleegkundige. Dus aan deskundigheid geen gebrek. Het is de bedoeling dat de visualisatie uiteindelijk op onze website te zien zal zijn. Deze werkgroep bestaat uit: Guus Bekooy, Hans van Liempt, Marcel van Roosmalen, Thed van den Aker, Nel van Doorn en Christ van Eekelen.

Heemkunde archief

In april 2021 werd het archief in de nieuwe ruimte in de bibliotheek aan de Burgakker ondergebracht. De index van het archief is via de website te raadplegen. Met de gevonden informatie op de website kan op alle vrijdagen tussen 10.00 en 13.00 uur in de Heemkamer verder onderzoek gedaan worden. In 2022 hebben enkele bezoekers gebruik gemaakt van de openstelling van het archief.

Archeologie

Heemkunde Boxtel heeft een archeologie-werkgroep die samenwerkt met Stichting Kek Liempt en Heemkundevereniging De Kleine Meie-

rij. In het Oertijdmuseum is een ArcheoHotspot ingericht, die in 2021 een zelfstandige stichting is geworden. Van daaruit worden evenementen op archeologie-gebied georganiseerd.

Het wassen van archeologische vondsten

Ook houdt de werkgroep een vinger aan de pols met betrekking tot alles wat met archeologie en/of -wetgeving te maken heeft. Het project gemeenschapsarcheologie CARE heeft in 2022 zijn vruchten afgeworpen in Boxtel. Op meerder plaatsen in het centrum werden putjes gegraven van 1 x 1 x 1 meter. De vondsten zijn nog steeds onderwerp van onderzoek. In een tuin aan de Fellenoord werd een vuurstenen werktuigje uit de Midden-Steentijd gevonden (ongeveer 10.000 jaar voor Christus). De groep bestaat uit de volgende Heemkundelieden: Dik Bol (voorzitter), José Poort, Gerard Buiks, Cor van Vught, Carlo Spee, Jaap van der Woude, Karlijn de Wild en René Fraaije.

WUBBB

Werkgroep Uitvoering Bestemmingsplan Buitengebied Boxtel. De werkgroep heeft tot taak burgemeester en wethouders te adviseren over het beleid voor het buitengebied en de uitvoering daarvan. Namens Heemkunde Boxtel maakt Harrie van den Berg hier deel van uit.

Boek over Kasteel Stapelen

Op 17 september werd het boek over kasteel Stapelen, geschreven door Ruud van Nooijen, Adriaan van Abeelen en Ger van den Oetelaar, gepresenteerd in de ridderzaal van het kasteel. Het eerste exemplaar werd aan een nazaat van de familie Mahie aangeboden. Diederik van Sonsbeeck kreeg het 216 pagina's tellende boek uitgereikt door Henk van Beers, voorzitter van Heemkunde Boxtel. Het boek, *Geschiedenis van de heerlijkheid Boxtel-Liempde en kasteel Stapelen*, is een uitgave van Pictures Publishers en Heemkunde Boxtel.

Open Monumentendag

De jaarlijkse Open Monumentendag wordt mede door Heemkunde Boxtel georganiseerd. In 2022

was het thema 'Duurzaamheid'. In dat kader waren er weer een aantal locaties te bezoeken. De Sint Petrusbasiliek, boerderij De Half Galg aan Onrooi 13, een Oostenrijkse woning in de Leenoflaan, Het Baanderherencollege aan de Baanderherenweg en Coöperatie Plaats De Kleine Aarde op Munsel. Samen met Bea Schoenmakers van de Monumentencommissie werd hier aan meegewerkt door Fons van Heesch, Carlijn de Wild en Harrie van den Berg.

Boxtel Kroniek

De redactie van de Boxtel Kroniek heeft u in 2022 vier edities bezorgd. Opgeteld zijn dat meer dan 50 artikelen. De redactie, bestaat uit Hanneke van der Eerden, Nellie van den Brandt-Boselie, Nel van Doorn en Christ van Eekelen. Ook hebben we in 2022 verschillende bijdragen van Heemkundelieden mogen ontvangen. Daar zijn we blij om en juichen we zelfs toe. Dus laat dit een hint zijn voor u, als u ook een verhaal heeft voor de Kroniek. Als u dat niet alleen kunt, kan een van de redactieleden u zeker helpen.

Heemkamer

Steeds meer mensen weten de weg naar de Heemkamer te vinden. Men komt voor een praatje of met vragen over een Boxtels onderwerp waar men meer van wil weten. Ook worden er steeds meer oude foto's gebracht voor de beeldbank. Soms wil men de foto's kwijt en verdwijnen ze na het digitaliseren in het heemkundefarchief. Maar wil men de foto's niet kwijt, dan worden ze netjes thuis gebracht na het scannen.

U kunt uw foto's laten scannen voor de beeldbank

De Heemkamer wordt bemenst door een groepje bestuursleden samen met heemkundelieden. Dat laatste groepje vraagt om uitbreiding, zodat men één keer per zes of acht weken aan de beurt is. De vaste medewerkers zijn Nellie van den Brandt-Boselie, Gerard Buiks, Harrie van den Berg, Fons van Heesch, Christ van Eekelen, Ruud van Nooijen, Henk Renders, José Poort en Ben Ophof. De Heemkamer is open elke vrijdagochtend van 10 tot 13 uur en is te vinden in de bibliotheek, Burgakker 4.

Donderdag 20 april om 20.00 uur in zaal Rembrandt, Rechterstraat 56 Boxtel Een Zwitsers militair schetst 's-Hertogenbosch, 1815-1824 Lezing door drs. Jac. Biemans

In 1815 arriveerde August von Bonstetten in 's-Hertogenbosch als Zwitsers officier in dienst van het koninklijk Nederlands leger onder Willem I. De begaafde jongeman hield vanaf de eerste dag van zijn vertrek naar Nederland een dagboek bij en maakte talloze tekeningen en schetsen. Historicus Jac. Biemans ontdekte dit unieke egodocument en de onbekende tekeningen in particuliere en openbare collecties in Argentinië, Frankrijk en Zwitserland. De ontboezemingen en de vele tekeningen van August von Bonstetten bieden voor het eerst een fascinerende inkijk in het 's-Hertogenbosch in de eerste jaren van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

In de lezing komen de spannende speurtocht naar deze 200 jaar oude bronnen en de achtergronden van Zwitsers in Nederlandse dienst aan bod. Ook worden de treffendste tekstfragmenten en de ca. 100 unieke illustraties uit 's-Hertogenbosch voorgesteld.

Met August von Bonstetten voert Biemans ons terug naar de stad aan het begin van de negentiende eeuw. We krijgen een beeld van het dagelijks leven van een militair, van zijn eet- en drinkgewoonten tot zijn liefdheden en van zijn omgang met collega's tot de ontmoetingen met de autoriteiten, burgers en kunstenaars. We proeven de afkeer van het militaire patroon en de verademing van vooral het tekenen en schilderen in 's-Hertogenbosch en de wijde omtrek.

Jac. Biemans (Maarheeze, 1963) studeerde geschiedenis aan de Katholieke (nu Radboud) Universiteit te Nijmegen. In 1991 studeerde hij cum laude af op een onderzoek naar het protestantisme in Budel en Maarheeze. Sindsdien werkt hij in het archiefwezen, op dit moment als medewerker PR en Educatie bij de Afdeling Erfgoed van de Gemeente 's-Hertogenbosch. Hij is actief bij diverse lokale en regionale erfgoedorganisaties. Daarnaast is hij sterk geïnteresseerd in historisch beeldmateriaal. Als auteur of beeldredacteur was hij betrokken bij publicaties over lokale en regionaalhistorische onderwerpen. In 2016 verscheen zijn boek *'August von Bonstetten. Een Zwitsers militair schetst 's-Hertogenbosch 1815-1824'* bij Uitgeverij Vantilt te Nijmegen.

De beiaard van Boxtel

Een herleving van klokkenmuziek

Door Tommy van Doorn

In de toren van de Sint-Petrusbasiliek hangt een fraaie beiaard van 48 klokken. De beiaard (of carillon; de termen worden door elkaar gebruikt) is een muziekinstrument dat bestaat uit een reeks op toon gestemde bronzen klokken. Ze worden door een beiaardier bespeeld via een handklavier (vergelijkbaar met een pianoklavier, maar dan met stokken in plaats van toetsen). Vaak klinken ze ook automatisch; dan worden de klokken aangestuurd door een speeltrommel of een computer.

De beiaard is een instrument dat onlosmakelijk is verbonden met de Lage Landen. In het huidige Nederland en België waren rond 1600 klokkengieters actief die zeer verfijnde beiaarden konden maken en daarmee de klokkenkunst tot grote hoogte wisten te tillen. Voor stadsbesturen was een eigen beiaard een symbool van welvaart en het gold als een sieraad; talloze steden werden dan ook verfraaid met dergelijke instrumenten. De hoogwaardigheid van de carillons blijkt wel uit het feit dat we vandaag de dag veel van deze instrumenten nog altijd kunnen horen. Loop door de binnenstad van Utrecht en je hoort het carillon van de Domtoren dat dateert uit 1663; in Deventer hoor je een carillon uit 1647 en in Haarlem een instrument uit 1661. Eén van de oudste carillons ter wereld hoor je in de Zuidhavenpoort van Zierikzee, waar de klokken uit 1550 dateren. In de loop der eeuwen zijn er veel nieuwe instrumenten bijgekomen en tegenwoordig heeft iedere gemeente in Nederland wel ergens een carillon dat automatisch of via het spel van een beiaardier de omgeving opvrolijkt. Ook is de beiaardkunst inmiddels flink over de wereld uitgewaaid. Nederland blijft evenwel interna-

De St.-Petrustoren. De bovenste galmgaten, naast de wijzerplaten, zijn dichtgemetseld

tionaal toonaangevend qua aantal instrumenten, de kwaliteit daarvan en de muzikale ontwikkeling van de beiaardkunst.

Klokkenhistorie van de Petrustoren

De Sint-Petrustoren kwam vermoedelijk rond 1469 gereed. Met 71,6 meter is hij een markant herkenningspunt in de omgeving. Er zou in de zestiende eeuw al sprake zijn geweest van een klokkenspel, maar concrete aanwijzingen hiervoor ontbreken. De bouw van de huidige beiaard komt voort uit plannen die na de Tweede Wereldoorlog geopperd werden toen er in 1948 vier nieuwe luidklokken gegoten werden door klokkengieter Van Bergen uit het Groningse Heiligerlee. De eerdere luidklokken - een kleine klok van de Neurenbergse gieter Hans Falck uit 1614 en drie klokken van Petit & Fritsen uit 1931 (die gegoten waren ter vervanging van een gebarsten klok van Alexius Petit uit 1771, een klok van Petit & Fritsen uit 1886 en een reeds in 1880 verwijderde luidklok) - werden in 1942 door de Duitse bezetter geroofd. De plannen voor een beiaard kregen pas echt handen en voeten in 1962, toen een Carilloncomité opgericht werd. Klokkenexperts Ferdinand Timmermans en Romke de Waard bezochten de toren en brachten adviezen uit. Er werden diverse acties op touw gezet om de Boxtelse gemeenschap te enthousiasmeren en gelden te genereren. De tijdsgeest zat mee: in de naoorlogse jaren werden in Nederland vele nieuwe beiaarden gegoten door de Noord-Brabantse klokkengieters Petit & Fritsen uit Aarle-Rixtel en Eijsbouts uit Asten. In Boxtel slaagde de fondsenwer-

1968: Levering van nieuwe klokken voor de beiaard

ving en werden de plannen definitief. De opdracht voor de nieuwe beiaard werd aan Petit & Fritsen gegeven. Aanvankelijk werd een plan gemaakt voor een kleine beiaard hoog in de lantaarn, maar uiteindelijk werd gekozen voor een opstelling in de klokkenzolder. Nadat Petit & Fritsen de kleinste luidklok in 1966 opnieuw had gegoten kwam de beiaard in 1968 gereed met de toevoeging van 44 klokken. Sindsdien hangt in de toren een beiaard van in totaal 48 klokken (waarmee het muzikale bereik vier octaven bedraagt). De vier luidklokken doen dienst als basklokken. De grootste klok, die ook dienstdoet als uurslag, weegt 2150 kilo; de kleinste klok weegt 9,8 kilo. Het totale klokgewicht bedraagt 9080 kilo. Het instrument transposeert een kleine terts omhoog – dat wil zeggen, wanneer men op het klavier de toets C indrukt, klinkt de toon Es. Het Boxtelse instrument is een middelzware beiaard; het heeft sonore basklokken maar ook helderheid in de hoogste tonen.

De opstelling van de beiaard was ten tijde van de ingebruikname niet ideaal. De klokken hingen vrij laag en gesloten, de bovenste rij galmgaten was indertijd dicht. Toen de toren in 1982 ingrijpend werd gerestaureerd, werden de bovenste galmgaten weer geopend en werd de beiaard door Eijsbouts over twee verdiepingen verspreid. Sindsdien is er een betere klankuitstraling. Lange tijd was Hans Kronenburg uit Eindhoven de vaste bespeler van het instrument; hij werd later opgevolgd door de Bossche stadsbeiaardier Joost van Balkom.

2017: Restauratie van de beiaard. Foto: Rini van Oirschot

Restauratie van de beiaard

Tegen 2011 zweeg de beiaard volledig. De staat van het instrument was sterk verslechterd en reguliere bespelingen waren gestopt. Het automatisch spel, dat ervoor zorgde dat ieder kwartier een kort melodietje op het carillon gespeeld werd, was na blikseminslagen in de toren beschadigd en uitgeschakeld. Een grondige restauratie was nodig maar

*Feestelijke ingebruikname van het carillon. Toeters en bellen.
Foto: Sander van Kasteren*

zou nog jaren op zich laten wachten. Zowel de toren als de beiaard zijn eigendom van de parochie, waardoor een beiaardrestauratie op het takenlijstje van het parochiebestuur moest komen. Deze was op dat moment echter drukdoende met een grote fusie met omliggende kerkdorpen. Deze werd in 2015 voltooid; sindsdien fungeert de Sint-Petrusbasiliek als hoofdkerk van de Heilig Hartparochie. Door enkele gedreven vrijwilligers kwam de restauratie van de beiaard op de agenda en werd in 2016 een werkgroep Restauratie Carillon opgericht. Arie Abbenes, voormalig stadsbeiaardier van Utrecht, werd aangezocht als adviseur voor een restauratie die het instrument, zoveel mogelijk met gebruikmaking van de middelen die er nog voorhanden waren in de toren, weer in een goed functionerende staat moest krijgen. Omdat de financiële middelen beperkt waren wilde de werkgroep een deel van de werkzaamheden 'in eigen beheer' houden. De technische werkzaamheden aan de beiaard werden verricht door de klokkenfirma Daelmans uit Lierop; overige werkzaamheden (zoals het opwaarderen van de speelcabine) werden gedaan door een ploeg van zo'n vijftien vrijwilligers. Een belangrijke rol was daarbij weggelegd voor scholieren van het Boxtelse Baanderherencollege: zij konden hier praktijkervaring opdoen. Een bijzondere constructie, waarbij de begeleiding van Arie Abbenes garandeerde dat alles goed gecoördineerd en technisch adequaat verliep. Het automatische spel werd gemoderniseerd en voorzien van een nieuwe computer. De speelcabine werd opgeknapt, het klavier gereviseerd, elektronica vernieuwd en mechanische verbindingen werden nagezien en verbeterd. In 2017 kwamen de werkzaamheden gereed. Er volgde een feestelijke ingebruikname op 10 juni van dat jaar, een dag vóór de Heilig Bloedprocessie. Voor het eerst in ruim zes jaar klonken beiaardklanken weer over Boxtel. Ruim 700 mensen bezochten een avondvullend

concert dat de naam 'Toeters en Bellen' meekreeg. De beiaard klonk afwisselend en in samenspel met de Gildenbondsharmonie en enkele solisten. De beiaardiers van dienst waren Arie Abbenes, Rosemarie Seuntiëns (stadsbeiaardier van Eindhoven) en de schrijver van dit artikel.

De weg naar reguliere bespelingen

Hoewel de ingebruikname van de beiaard een succes was, bleek het vervolg nog niet vanzelfsprekend. De Heilig Hartparochie had als eigenaar de restauratie mede mogelijk gemaakt, maar voor reguliere bespelingen was nog geen modus gevonden. Ondergetekende, sinds 2012 organist van de basiliek, was door de carillonwerkgroep in een eerder stadium benaderd om de nieuwe vaste beiaardier te worden. Dat het bespelen van de beiaard geen onbeduidend hobbyprojectje moest zijn was voor alle partijen duidelijk; evenwel was de parochie van mening dat het beiaardierschap geen liturgische aangelegenheid is en dat financiering hiervan via een andere weg moest geschieden dan de parochiekas. Vanuit de gedachte dat carillonspel 'voor iedereen' is wilde de gemeente Boxtel hierover meedenken, maar deze kon geen beiaardiersfunctie optuigen. Een werkbare oplossing werd gevonden in de betrokkenheid van de Stichting Kerkconcerten Boxtel (SKB). Deze stichting werd in 1965 opgericht om in Boxtel kerk- en orgelmuziek te promoten en verzorgt sindsdien een jaarlijkse serie orgelconcerten op het fameuze Smits-orgel uit 1842 in de basiliek. De stichting bleek enthousiast te zijn over het 'adopter' van de handbespelingen van de Boxtelse beiaard. Met subsidie van de gemeente Boxtel en praktische ondersteuning van de Heilig Hartparochie kon de huidige situatie ontstaan waarbij de SKB de beiaardbespelingen voor haar rekening neemt.

Een concertbeiaard

Vanaf voorjaar 2018 wordt de Boxtelse beiaard wekelijks tijdens de markt op vrijdagochtend van 11 tot 12 uur bespeeld. Inmiddels organiseert de SKB jaarlijks een bescheiden serie beiaardconcerten met gastspelers in de zomer - de periode dat de orgelconcerten van oudsher even pauze hebben. In de pastoriëtuin bevindt zich een prima luisterplaats: ver genoeg van de toren zodat de klank mooi mengt maar ook in een rustig gebied zonder storend omgevingsgeluid. In de zomer van 2022 heeft de Heilig Hartparochie een verbinding in gebruik genomen waarmee video vanuit de beiaardcabine en audio vanaf de klokkenzolder kan strea-

men naar de beeld- en geluidsinstallatie in de basiliek. In het komende seizoen zal ook deze voorziening ingezet worden bij de beiaardconcerten.

Boxtelse beiaardklanken in de ether

Een meer ongewoon podium kreeg deze beiaard in 2021, toen het Boxtelse instrument een jaar lang wekelijks op de Nederlandse publieke omroep te horen was. Het waren roerige tijden tijdens de coronacrisis: in januari 2021 was net een felomstreden avondklok ingevoerd. Het radioprogramma 'Kaat tot Laat', dat wekelijks op zondagavond door NPO Radio 3FM werd uitgezonden, kwam op het idee om letterlijk avondklokken te laten klinken in een spel waarin luisteraars een fragment dienden te raden van een bekende hit die op een beiaard gespeeld werd. Schrijver dezes werd gepolst of een dergelijk idee mogelijk was; mij leek het een mooie uitdaging. Om zoveel mogelijk bij het luisterpubliek aan te kunnen sluiten vroeg ik of de redactie mij titels kon geven van wat er gespeeld moest worden. Praktisch gezien bleek de Boxtelse beiaard goed geschikt voor dit project. Ik kon tijdens de marktbespeling met eenvoudige middelen een opname maken van het gevraagde nummer vanwege de gunstige opstelling van de klokken: de gesloten toren en ruime ophanging zorgden voor een natuurlijk goed klinkende balans tussen de grote en kleine klokken. Ook was er in de toren weinig hinder van omgevingsgeluid. Dit 'beiaard-raadspeel' bleek aan te slaan bij de luisteraars. Het werd een wekelijks herhaald onderdeel waarbij een groot scala aan populaire muziek in een Boxtelse klokkenversie de ether in gestuurd werd. Toen het programma in januari 2022 stopte, was het spel 45 keer uitgezonden.

Naar de toekomst

De Boxtelse beiaard behoort tot de mooiste naorlogse beiaarden en geeft veel voldoening om te bespelen. De klokken zijn fraai en vol karakter; bovendien is de akoestiek van de toren prachtig waardoor de klank naar buiten toe mooi mengt. Het instrument heeft in de enkele jaren sinds de restauratie een prominentere plek in het Boxtelse muziekleven gekregen. Het klinkt overdag ieder half uur automatisch en wordt wekelijks met de hand bespeeld. De zomerconcerten kunnen rekenen op een groeiende vaste aanhang van luisteraars en wanneer op vrijdagochtend, tijdens de kerkopenstelling, op de schermen in de basiliek meegekeken kan worden bij de beiaardier zijn daar steeds weer aandachtige bezoekers bij te vinden.

Met regelmaat gaan bezoekers en kinderen mee de toren in. Het is te hopen dat deze situatie in de komende jaren de kans krijgt te blijven groeien. De basiliek en de toren zijn op allerlei fronten iconisch voor Boxtel en gelukkig weet men dat steeds meer op waarde te schatten. De afhankelijkheid van jaarlijkse subsidies maakt ver vooruitkijken lastig, maar door de intensieve contacten die de Stichting Kerkconcerten Boxtel behoudt met de betrokkenen bij de Gemeente Boxtel en de Heilig Hartparochie wordt enthousiasme voor instandhouding van de Buxtelse klokkenmuziek gestimuleerd.

Tommy van Doorn aan de speeltafel van het gerestaureerde carillon van de St.-Petrusbasiliek

Over de auteur

Tommy van Doorn ('s-Hertogenbosch, 1990) is actief als beiaardier, organist, harmoniumspeler en musicoloog. Hij is vaste bespeler van de beiaarden in Boxtel, Geldrop, Schijndel, Son en Valkenswaard. Verder is hij organist van de Sint-Petrusbasiliek in Boxtel, waar hij het monumentale Smits-orgel uit 1842 bespeelt. Hij voltooide de studies orgel aan het conservatorium in Tilburg, muziekwetenschappen aan de Universiteit Utrecht en beiaard aan de HKU Nederlandse Beiaardschool in Amersfoort. Hij werkt als beiaarddocent aan de HKU Nederlandse Beiaardschool, als orgeldocent in Helmond en als privédocent in Boxtel en Schijndel. Tevens is hij redactielid van het jaarboek 'Beiaard- en klokkencultuur in de Lage Landen'.

Handboogvereniging Amicitia

Door Jan van de Sanden

Onderstaande foto is een foto van de handboogvereniging Amicitia uit ca 1970, gemaakt op de doelen achter café Gieleke van Erp, Stationsstraat 15. Daar werd wekelijks op zaterdagmiddag geschoten en jaarlijks waren er wedstrijden om het koning schieten of hanen schieten.

Links op de foto staat Piet van de Sande, in het midden staat Renate van Unen schuin achter het oudste lid Antoon van de Laar, rechts staat John van Unen.

Andere leden uit 1970 zijn Jan Siemerink, Nico Siemerink, Jan Siemerink (Pietzoon), J. Raaymakers, Hennie Waals, Huub Verhoeven, J. v Trigt, Wil Christiani, Broer Driesveld, René Driesveld, Wim Groenensteijn, Jan van Elten en Frans van Kempen.

Wie herkent ze nog?

John en Renate van Unen waren de tappers in Café Gieleke van Erp. Het café had toen de naam 'De Zwaan'. De handboogschutterij (vereniging) Amicitia is in 1879 opgericht. In 1898, het jaar van de inhuldiging van Koningin Wilhelmina wordt Amicitia genoemd in een sportalbum dat aan de nieuwe koningin wordt aangeboden. Er zijn dan 5 handboogverenigingen in Boxtel L'Union, Oefening Baart Kunst, Amicitia, Seranus en Concordia, hetgeen aantoont dat het dan een populaire sportbeoefening is.

In 1929 bestaat Amicitia 50 jaar. Het ledental is dan ongeveer 27. Op 26 april 1950 wordt er een 'Bond van Handboog Schutterijen' in Boxtel opgericht. Deze bestaat uit de verenigingen Oefening Baart Kunst, Amicitia, Diana en Concordia. Het doel is om gezamenlijke wedstrijden (concours) te houden. (bron: privé notities).

Het aantal leden van Amicitia varieerde in de naoorlogse jaren tussen 12 en 15 leden. Bestond de handboogvereniging nog in 1979 en heeft het haar 100 jarige jubileum gehaald? In 2022 zijn er nog twee handboogverenigingen in Boxtel: L'Union Boxtel (oudste en opgericht in 1840) aan de Molenvijkseweg 5a en H.B.S. Boxtel (opgericht op 28 December 1992 als afscheiding van L'Union) in de Breukelsestraat 2.

Leenkamer van Kasteel Stapelen

Schilderij van Kasteel Stapelen van meester-schilder Wouterus Verschuur sr. hangt sinds kort in Boxtel!

'Gezicht op Leenkamer van Kasteel Stapelen te Boxtel met hond, paarden en ruiters' door Wouterus Verschuur sr.

Heemkundelid Carlo Spee ontdekt het schilderij op internet en een ander lid van Heemkunde Boxtel, Dik Bol, stuurt het bericht door naar het Brabants Centrum dat er een artikel over schrijft in de eerste editie van dit jaar. En weer een ander lid van Heemkunde Boxtel raakt hierdoor zo geïnspireerd, dat hij naar Ede toog, waar het kunstwerk door kunsthandel Simonis & Buunk te koop wordt aangeboden. Hoewel hij meteen 'verkocht' is, duurt het toch nog enige tijd alvorens beide partijen tot overeenstemming komen. Uiteindelijk wordt de koop gesloten en nu hangt het op een mooie plek in Boxtel. 'Daar hoort het ook thuis' vindt de trotse en graag anoniem blijvende eigenaar. Het kunstwerk wordt omschreven als *'Gezicht op Leenkamer van Kasteel Stapelen te Boxtel met hond, paarden en ruiters'*. Het is olieverf op doek en meet 70,5 x 63,7 cm. Het is authentiek en door Wouterus Verschuur sr. links onder gesigneerd.

Wouterus Verschuur (1812-1874) is in zijn tijd een

beroemd – volgens velen de beste – paardenschilder. Van zijn leermeester, de bekende koeienschilder Pieter G. van Os, leert hij tot in de perfectie de bouw en bewegingen van paarden vast te leggen. Of het nu om sterke boerenpaarden gaat of ranke rijpaarden, in een stalinterieur of tijdens een middagrit. Verschuur was ook een knappe hondenschilder. Op veel van zijn paardenschilderijen staan ook honden afgebeeld.

Op het schilderij is het huidige Kasteel Stapelen eigenlijk niet meer zo goed herkenbaar, maar het heeft erg veel weg van een tekening uit 1841 van Johannes Franciscus Christ (1790–1845). Deze hebben beslist samen gewerkt en, ook hun zonen. Lange tijd worden beide werken van deze schilders omschreven als 'Huis, of Huize te Boxtel'. Pas sinds enige jaren wordt het ook als 'Kasteel te Boxtel' omschreven. Toen nog niet wetende dat het om Kasteel Stapelen ging, zoals dat er uit ziet tot 1859, als eigenaar Mahie het flink laat verbouwen. Niet het hele kasteel wordt afgebeeld, maar alleen de Leenkamer omstreeks 1845.

Werken van Wouterus Verschuur hangen in het Rijksmuseum, Frans Halsmuseum, Kröller-Müller, Boymans van Beuningen en tientallen andere musea in binnen- en buitenland. Ook op veel tentoonstellingen kom je werken van hem tegen. Zo koopt Napoleon III in 1855 op de Wereldtentoonstelling in Parijs een van zijn inzendingen. Verschuur leert het vak onder andere aan zijn zoon Wouterus jr en Anton Mauve. Hij werkte ook in Zwitserland, Duitsland en Frankrijk.

En nu hangt er dus ook een schilderij van Wouterus Verschuur sr. in Boxtel.

Tekening van J.F. Christ van het kasteel Stapelen te Boxtel

Het ontstaan van Heemkunde Boxtel

Door Gerard Buiks

Inleiding

Heemkunde Boxtel heeft in de loop van de tijd veel kennis opgedaan en gepubliceerd over de geschiedenis van Boxtel. Haar website staat er vol mee. Er is echter geen publiek toegankelijk geschrift waarin het ontstaan en de eerste jaren van de tachtigjarige Heemkunde Boxtel is opgenomen. Recent verkregen archiefmateriaal maakte het schrijven van dit artikel mogelijk.

Het artikel is vooral geschreven op basis van een voordracht van Piet Dorenbosch ter gelegenheid van het 45 jarig bestaan van de heemkundekring, gevierd op woensdag 5 maart 1986. Antoon van den Braak zette die op papier, opgeborgen in zijn heemkundige nalatenschap die we recent van De Kleine Meierij kregen; ook is gekeken naar aantekeningen van Piet Dorenbosch in zijn bekende boekjes en is gezocht in ons archief. Ook de hulding door Antoon van den Braak van 25 jaar voorzitter Piet Dorenbosch op 25-03-1966 is gebruikt.

Ik probeer voorafgaand daaraan inzicht te geven in het ontstaan in breder verband.

Willem Binck (1882-1971) uit Alphen. Nederlands pastoor en heemkundige

Het ontstaan gezien in breder verband

Dr. J.L.G. van Oudheusden gaat in zijn proefschrift 'Brabantia Nostra, Een gewestelijke beweging voor fierheid en schoner leven 1935-1951', Nijmegen 1990, in paragraaf 'Brabantia Nostra op het pad van de heemkunde' ook in op het ontstaan van heemkundekringen. Brabantia Nostra, een Brabantse emancipatiebeweging, bestond al voor WOII, de heemkundekringen startten in het begin van de oorlog. Zijn studie maakt duidelijk dat al eerder bestaande sibbekundige verenigingen in 1940-1941 een grote ledenaanwas boekten, mogelijk omdat de oorlogstijd door haar beperkingen de aandacht meer richtte op de eigen omgeving en familie. Ofschoon Brabantia Nostra eind 1940 een Werkgemeenschap voor Brabantse Heemkunde stichtte, richtten Pastoor W. Binck uit Alphen c.s. ook eind 1940 een Bond van Heemkundige studiekringen in Noord-Brabant op.

Het ontstaan van de Heemkundige Kring Boxtel

Op 19 februari 1941 -Nederland was door de Duitsers bezet- kwamen in de bovenzaal van De Ark te Boxtel vijftig mensen bijeen, om de mogelijkheid te bezien voor oprichting van een Heemkundige Kring. De Ark was in die tijd het Cultureel Centrum voor Boxtel. De genodigden waren daar bijeen op invitatie van Antoon van Helmond, hoofd van de lagere school in de Nieuwstraat te Boxtel en van Piet Dorenbosch, ambtenaar ter gemeentesecretarie van Boxtel.

Het begrip Heemkunde was actueel. In de kring van onderwijzers, die op de pedagogische congressen over heemkunde spraken, in de kring van het Provinciaal Genootschap en in de kring van Brabantia Nostra, dat een werkgemeenschap voor heemkunde had opgericht.

Dit alles dreigde echter te verzanden. Men hoorde niets meer over de initiatieven, dit tot verdriet van Pastoor Binck, die pastoor was in Alphen. Binck was bang dat de NSB de heemkunde aan zich zou trekken. En Binck wilde Brabantia Nostra de wind uit de zeilen nemen.

Hij wist het zover te krijgen, dat hij een lid van het door Brabantia Nostra ingestelde werkgemeen-

schap, aan zijn zijde kreeg: te weten Jan Vriends. Verder wist hij Hugo Heijmans O. Praem voor zijn idee te winnen. Het plan van het driemanschap Binck, Vriends, Heijman kwam naar buiten. Er zouden in Brabant vijftien Heemkundige kringen komen, die met name werden genoemd. Boxtel was daar niet bij.

Piet Dorenbosch zocht toen contact met Pater Heijman. Resultaat daarvan was dat ook in Boxtel een kring kon worden opgericht die zou behoren tot de organisatie waartoe het driemanschap Binck—Vriends—Heijman het initiatief genomen had. De bezetting door Duitsland zag men als bedreiging van ons volksleven, ons volkseigen en ons volkskarakter door de nazistische theorieën.

De bijeenkomst op 19 februari in Boxtel was gepland in een klein zaaltje, want er werden maar ongeveer twintig mensen verwacht. Ze werd bezocht o.a. door de burgemeester, de notaris en verschillende hoofden van scholen. Piet Dorenbosch had een soort reglement gemaakt; de nieuwe vereniging zou een onderdeel van Brabantia Nostra worden.

De vergadering werd geopend met het bidden van een Weesgegroet en het schietgebed: Onze Lieve Vrouw van Brabant, bid voor ons. Ons stond niet voor ogen (aldus Piet Dorenbosch) een katholieke vereniging op te richten. Peiler zou zijn: Onze eigen cultuur (die ook een peiler van de nationale onafhankelijkheid was). Er werd geen bisschoppelijke goedkeuring gevraagd. 'Heb vertrouwen: Dit volk hoort toe aan God al waait er de stinkende adem van de duivel over.'

Er ging een presentielijst rond. De meesten schreven erbij: Lid. Sommigen schreven erbij 'behalve van Brabantia Nostra'.

Formeel werd die avond de vereniging niet opgericht. We wilden die eer laten aan het driemanschap Binck—Vriends—Heijman, dat drie weken later naar Boxtel zou komen. We sloten de bijeenkomst met de kreet: Edele Brabant, were di!, een kreet die Piet Dorenbosch had meegekregen van Jong Brabant (in Den Bosch). Deze 'sluitkreet' bleef bij de kring.

De bezetter had een spertijd ingevoerd. Tussen 12 en 4 uur 's nachts mocht niemand zich op straat bevinden. Jan Vriends moest die avond om 11 uur nog per fiets naar Bakel; hij kon onmogelijk om 12 uur thuis zijn. 'Maar' zei Vriends 'het laatste stuk fiets ik over paaiques (paadjes) waar de Duitsers niet durven komen'. Hugo Heijman deed de -voor de Boxtelaren verrassende- mededeling dat Boxtel de

Piet Dorenbosch (1903-1990) Oprichter van de Heemkundige studiekring voor Boxtel en omgeving

eerste kring was die werd opgericht.

Op 12 maart 1941 volgde, wederom in de bovenzaal van De Ark, de tweede bijeenkomst. Als gasten waren aanwezig Jan Vriends uit Bakel en Hugo Heijman O. Praem uit Heeswijk. Heijman hield een historische inleiding; Vriends hield een inleiding over het Brabantse landschap.

De presentielijst werd getekend door 68 leden. Daarmee was de Heemkundige Kring Boxtel opgericht. De vergadering begon 's avonds om half acht en eindigde om elf uur.

Intussen lag er voor de initiatiefnemers in Boxtel de vraag of ze de nieuwe heemkunde-vereniging wel zouden koppelen aan Brabantia Nostra. Ze besloten de verdeeldheid niet te vergroten en geen aansluiting te zoeken bij Brabantia Nostra. De vereniging trad toe als de Afdeling van Boxtel, Liempde, Esch en Gemonde tot de bond van Brabantse Heemkundige Studiekringen. Er volgden in de eerstkomende maanden nog enige lezingen. Op 26 juni 1941 sprak pater Piet Heerkens over zijn liedjes. Het was die avond zo heet in de bovenzaal van De Ark dat de vergaderden de wijk moesten nemen naar de grote benedenzaal.

Op 22 juli 1941 kwam er bij de Kring een brief binnen van de Procureur Generaal bij het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch, waarin deze meedeelde dat

de Heemkundige Kring Boxtel zijn werkzaamheden niet zal kunnen aanvangen, omdat de oprichting niet in het belang is van de openbare orde en het openbare leven. In een schrijven d.d. 23 juli 1941 gaf de Inspecteur van Politie daarenboven nog aan dat de in dezen genomen beslissing strikt dient te worden nageleefd. Nog vele jaren (ook na 1945) werd deze uitspraak gebruikt bij beëindiging van de bijeenkomsten, 'tot we bezadigder werden'. In een notitie d.d. 12-03-1945 geeft Piet Dorenbosch aan dat het verbod gezocht moet worden in de stichting door de NSB van een Bond van Heemkunde die onze vereniging als sektarisch beschouwde. Omdat van de in 1941 gekozen bestuursleden enkelen aftraden in 1945 trad het bestuur als geheel af (Dorenbosch en Van Helmond werden herkozen). Maar de leden van 1941 bleven gewoon lid in 1945.

Enige maanden later in 1941 werd ook Brabants Heem opgeheven. Pastoor Binck hield echter contact. Hij onthaalde zijn relaties te zijnen huize op hazenpeper. Op 5 maart 1945 werd -aangemoedigd door de waarnemend burgemeester van Boxtel mr. Francissen- als een van de eerste verenigingen in het bevrijde Nederlandse gebied, de Heemkundige Kring Boxtel heropgericht. In een vergadering -op een droogje- en vanwege gebrek aan brandstof in de kou, waar de deelnemers hun overjassen aan hielden. In de kranten verschenen berichten over deze heroprichting, die spraken van een symptoom dat het normale leven weer hervat werd.

In het eerste bestuur hadden naast de oprichters Dorenbosch en Van Helmond, zitting Jan van Erp en Jet Hendriks.

In de eerste na-oorlogse vergadering kwam al een verzoek van de burgemeester binnen om de Boxtelse straatnamen te bezien, want er bestonden de verwarrende straatnamen Kerkstraat, Korte Kerkstraat, Verlengde Kerkstraat, Nieuwe Kerkstraat en Verlengde Nieuwe Kerkstraat.

Er kwam een commissie voor de straatnamen, Jan van Erp werd voorzitter, Dorenbosch secretaris.

Met Pinksteren 1945 hield de Heemkundige Kring reeds een tentoonstelling in de meubelzaak van Witteveen (er waren toch geen meubels te verkopen) over Brabantse boerderijen door Boxtelse kunstenaars gezien.

Conclusie

De Heemkundige Studiekring voor Boxtel en omstreken ontstond in het begin van WOII. Zij was een tegenhanger van o.a. sabbekundige verenigingen en een Bond van Heemkunde die pasten bij de NSB. Het verbod op werkzaamheden, uitgevaardigd door de Procureur Generaal te Den Bosch, betekende het opschorten van der werkzaamheden, niet het opheffen van de vereniging. De Procureur verbood niet de vereniging, maar wel haar werkzaamheden. Piet Dorenbosch noemt het ook een schorsing bij het vierjarig bestaan op 12-03-1945. Het is gewenst te spreken van een schorsing der werkzaamheden in 1941 en daarom dus ook niet van een heroprichting van de vereniging in 1945. Dit komt ook overeen met de in onze statuten gemelde oprichtingsdatum 12-03-1941. Daarmee waren we de eerste kring in onze provincie en zo was zij ook weer de eerste bij het opstarten van de werkzaamheden in maart 1945. Voorzitter Piet Dorenbosch, die ook actief was binnen bestuur Brabantia Nostra en later ook binnen bestuur Brabants Heem, was duidelijk een drijvende kracht in het zo snel mogelijk komen tot een volwaardig functionerende kring in Boxtel.

Theater en bioscoop De Ark in de Prins Bernhardstraat, waar Heemkunde Boxtel op 12 maart 1941 werd opgericht

Vooraankondiging fietsexcursie

Zaterdag 6 mei 2023 organiseert Heemkunde Boxtel een fietsexcursie naar de Roond in Boxtel. Ons Heemkundelid Wilbert Steenbakkers, auteur van het boek 'Het steenen hujs met gebinte, stal ende schuren', zal bij een vijf- of zestal boerderijen een historische beschouwing geven. Begin april zal meer bekend worden over deze excursie en zal dat bekend gemaakt worden middels een Nieuwsflits. U kunt zich dan ook opgeven voor die fietsexcursie.

Een Hongaarse huisarts in Boxtel

Van Nagyvárad via Nemesbikk naar Groningen, Boxtel en Rotterdam

Door Marcel van Roosmalen

Boxtel

In januari 1927 vestigde dokter E. Leichtman (1889-1957) zich als vierde huisarts in Boxtel, adres Markt A 482 waar nu (2022) Café Dok gevestigd is. Ik kwam zijn naam bij toeval tegen in een artikel. Op dat moment waren in Boxtel als huisarts actief P. Hoek, zijn zoon C. Hoek en K. Wösten. De opvolger van Leichtman, dokter Van Groenendaal nam diens praktijk en huis over. Daarna woonden op dit adres achtereenvolgens de huisartsen Willems en Kluytmans. Later is huisnummer veranderd van A 482 naar Markt 6. Inmiddels is het huisnummer weer veranderd, nu in Markt 12.

Op genoemd adres was voorheen drogisterij De Vijzel gevestigd. In 1969 is het gebouw bij een verbouwing ingestort en herbouwd.

Nagyvárad

Dr. Eugenius (Jenö) Leichtman is geboren in de Hongaarse stad Nagyvárad. Hij trouwde met Magdalena (Jolá) Banko geboren in Kisluesa. Waarschijnlijk is het gezin in 1920-1921 naar Nederland vertrokken, want hun beide kinderen, Magdalena en Paul, zijn respectievelijk in 1919 en 1920 nog geboren in Nemesbikk (Hongarije). Leichtman studeerde medicijnen in Groningen, alwaar hij in 1926 afstudeerde als arts. Na een kort verblijf in Amsterdam (1926-1927) en een korte waarneming in Deurne vertrok hij in 1927 naar Boxtel.

Vier maanden later verliet hij Boxtel alweer en vestigde zich als huisarts in Rotterdam. Ik heb niet kunnen vinden hoe hij in Boxtel terecht kwam en waarom hij zo snel Boxtel weer verliet.

In 1957 is Dr. Leichtman overleden. Zijn praktijk werd daarna overgenomen door zijn zoon Paul (artsenbul, Leiden 1956). In 1968 verlaat Paul Rotterdam en vestigt zich als huisarts in Boekelo. Het lijkt erop dat de familie Leichtman niet erg honkvast was. Misschien is dit mede bepaald door hun levensgeschiedenis.

In een bevolkingsregister van de stad Rotterdam in 1939 worden Dokter Leichtman en zijn zoon N.I. (*Nederlands Israelitisch*) genoemd en zijn vrouw en dochter R.K. Zij worden in hetzelfde register *zonder nationaliteit* genoemd. In het Staatsblad der Nederlanden van 1-1-1948 wordt Leichtman's *naturalisatie tot Nederlander* gemeld. Nagyvárad, de stad waar Leichtman geboren werd is sinds de inname

door Roemeense troepen in 1919, Roemeens grondgebied. De stad heet sindsdien Oradea en ligt op 12 km van de Hongaarse grens.

Jodenvervolging

De verhuizing van de familie Leichtman naar Nederland heeft wellicht te maken met de Jodenvervolging in Hongarije. De Joodse bewoners van Oradea (Nagyvárad) overleefden de 1^e en 2^e Wereldoorlog nauwelijks. Oorspronkelijk was een kwart van de bevolking Joods, in 2002 nog 0.1% en de van oorsprong 70 % Hongaarse bevolking is afgenomen naar 28 % in 2002. Het is aannemelijk dat de familie Leichtman het land verlaten heeft vanwege genoemde Jodenvervolging aldaar. Des te pijnlijker dat Leichtman in Nederland op 25-7-1944 is gearresteerd door de Sicherheitspolizei te Rotterdam en op 12-9-1944 is afgevoerd naar naar kamp Westerbork. Maar gelukkig is hij ontsnapt aan de Duitse concentratiekampen.

Duitse roots?

In het Nieuw Israelietisch Weekblad van 30-1-1931 plaatst Dr. Leichtman een advertentie waarin ... *een 17-jarig beschaafd Hongaarsch meisje, Duitsch sprekend, zich aanbied als hulp voor de huisvrouw of bij kinderen. Op goede behandeling zal meer gelet worden dan op salaris...*

Niet duidelijk is wie dit meisje is, want zijn dochter is op dat moment 12 jaar. Opvallend is de opmerking Duits sprekend. De naam Leichtman klinkt Duits. Het blijkt dat in het verleden veel Duitsers zich als kolonisten hebben gevestigd in Hongarije. Mogelijk heeft de familie Leichtman Duitse roots.

In de krant *Het Huisgezin* van 29-12-1926 staat dat hij gedurende de oorlogsjaren (1e Wereldoorlog) medicus in Hongarije was. Hij heeft echter medicijnen gestudeerd in Groningen. Mogelijk had hij al zijn artsdiploma in Hongarije en was dit hier niet geldig. Al met al heeft de familie een bewogen leven achter de rug.

Drogisterij De Vijzel en later (2022) Café DOK12

Metaaldetectie:

Wat schuilt er in onze bodem? Deel 2

Door Peter van Lierop

Metaaldetectie is een onderzoeksmethode voor de opsporing van metalen voorwerpen in de bodem met behulp van een metaaldetector. De methode wordt als hobby beoefend, maar ook door professionals toegepast. Het dieptebereik van een gemiddelde hobbydetector is ca. 30 cm voor een object van muntgrootte tot 1,5 meter voor zeer grote objecten en is ook sterk afhankelijk van omgevingsfactoren als grondsoort, vochtigheid en van de eigenschappen van het voorwerp.

Wetgeving :

Er is veel onduidelijk over de wetgeving omtrent het zoeken met een metaaldetector. Portable Antiquities Netherlands (afgekort PAN) heeft, in samenwerking met detectorverenigingen regels opgesteld rondom metaaldetectie. Als je gaat zoeken op een stuk grond, moet je **altijd** toestemming vragen aan de eigenaar. Als je een voorwerp vindt, ben je automatisch de eigenaar van het voorwerp. Wel heeft de eigenaar recht op de helft van de waarde van het gevondene. Naast landelijke wetgeving stellen sommige gemeenten Algemene Plaatselijke Verordening (APV) op die metaaldetectie in de gemeente verbiedt of beperkt. De gemeente Boxtel heeft in haar APV niets staan over metaaldetectie. Ook is het verboden om te zoeken op plaatsen waar beroepsarcheologen hun werk nog niet hebben voltooid. Ook op archeologische monumenten is het verboden om te zoeken.

De vondsten van metaaldetector hobbyisten lopen sterk uiteen. Oude vondsten kunnen door vinders worden vastgelegd in de database van PAN, zie ook hierboven. De werkgroep Archeologie van Heemkunde Boxtel en Liempde krijgt ook graag een beeld over op welke plaatsen Bronstijd, Romeinse tijd en Middeleeuwen te vinden zijn in ons dorp. Dit om de gemeentelijke verwachtingen kaart te verbeteren. Zie:

<https://heemkundeboxtel.nl/dorpsgeschiedenis/archeologie/gemeentelijk-archeologie-beleid/>

Detectoren :

Er zijn veel merken en types. Duur en goedkoop.

Simpel of heel ingewikkeld. Analog of digitaal. Eén frequentie of meerdere tegelijk. Hoge of lage frequentie. Nieuwe merken zijn meestal innovatief en komen met een nieuw concept of lichtere detectoren. Je moet je niet vergissen in het gewicht. Als je een detector zo op pakt, valt het wel mee. Maar als je hem al vastpakt zoals je daadwerkelijk gaat zoeken, dan voelt deze al meteen een stuk zwaarder aan omdat de schijf ver vooruit steekt en hoe verder, hoe zwaarder het aanvoelt.

En omdat zoeken met een metaaldetector een zaak is van een lange adem en veel geduld, wordt die detector na een paar uur op en neer gezwaaid te hebben, wel erg zwaar. Ik ken veel mensen die hierdoor zelfs een blessure opgelopen hebben en hierdoor een tijdje uit de running zijn geweest. Bovendien is het zo dat je (als je rechts bent) de detector met je rechterarm van links naar rechts en van rechts naar links beweegt en met je linkerarm kun je jezelf het beste aanleren om te graven en het gedetecteerde voorwerp op te rapen. Daarbij moet je naar beneden, door de knieën. Doe je dat niet, dan moet je steeds je detector wegleggen en weer oppakken. Al met al een hobby die behoorlijk wat vraagt van je lichaam.

Er zijn ook verschillende richtingen in de hobby:

Strand/waterzoekers

Voor mensen die deze hobby niet echt goed kennen is dit de bekendste vorm. Strand/waterzoekers zoeken vooral naar verloren spullen van badgasten. Hieronder vallen sieraden en kleingeld.

Militariazoekers

Dit zijn mensen die oude slagvelden afzoeken op zoek naar militaire voorwerpen. Dit zijn vooral mensen die op zoek zijn naar spullen van WO II.

Een middeleeuwse muntschat gevonden in Engeland

Schatzoekers

De term schatzoeker wordt vaak door buitenstaanders gebruikt, maar feitelijk is de kans op het vinden van een heuse schat zeer klein. Er zijn dan ook vrijwel geen mensen op zoek naar een schat. De term schatzoeker wordt wel gebruikt voor zoekers die hun vondsten te koop aanbieden en zoeken voor geldelijk gewin, en/of zoeken op vaak verboden plaatsen zoals op archeologische opgravingen en/of monumenten enz.

Akkerzoekers

De grootste groep metaaldetector-hobbyisten zoekt op een akker naar oude voorwerpen en munten. Als je een goede akker hebt gevonden kun je hier van alles vinden zoals muntjes, knopen, vin-

gerhoedjes, messen en andere oude gebruiksvoorwerpen. Deze voorwerpen zijn daar terechtgekomen door het 'bemesten' van de akker met stadsafval in vroeger tijden.

Stortzoekers

Deze groep zoekers speurt naar voorwerpen in grond afkomstig uit bouwputten of van opgravings-terreinen die ergens 'gestort' is.

Iedere richting heeft z'n eigen voorkeur met wat voor soort of merk detector deze zoekt:

Een strand/waterzoeker heeft bijvoorbeeld een waterdicht apparaat nodig.

Militariazoekers hebben vaak een detector die meer gespecialiseerd is in iets grotere voorwerpen en iets grotere diepte.

Akkerzoekers hebben behoefte aan een detector die iets meer oppervlak bestrijkt in één zwaai, dus grotere schijf, omdat ze een groot oppervlak willen onderzoeken.

Stortzoekers zoeken vaak met een kleinere schotel, waardoor het minder mogelijk is dat er twee voorwerpen tegelijk onder de schotel liggen.

Akkerzoekers. Op 4 oktober 2020 werd op de Roosakker in Liempde door CARE en erfgoedvereniging Kèk Liemt voor jong en oud een 'veldloop' georganiseerd. Foto: Rini van Oirschot

1923—2023

Door Henk van Beers

Boven de deur van zijn 'studio' prijkt een bordje met de tekst 'Brandt dit licht, dan koppen dicht.' Het is de Friese ingenieur met de sprookjesachtige naam Aanso Henricus Schotanus à Steringa Idzerda, die op de avond van 6 november 1919 de eerste radio-uitzending in Nederland verzorgt. Daarmee start hij meteen ook de eerste commerciële radio-omroep ter wereld. Niet veel later is het de al even legendarische Willem Vogt die dit jaar 2023, precies 100 jaar geleden, begint met de eerste experimentele radio-uitzendingen. De uitzendingen zijn puur bedoeld om de popularisering van het radiobezit op te krikken. De in Nederland wereldberoemde snoepfirma Jamin brengt als een der eersten een eigen programma onder de naam 'Lof der zoetheid' en ook andere bedrijven betalen voor korte radioboodschappen. 'Luisteraars, het is heden triest en druilerig weer,' aldus Vogt, de latere mede-oprichter van de AVRO, 'Het is goed u te wijzen op de beschuttende werking van zo'n flinke regenjas uit de altijd voor u klaarliggende collectie van Peek & Cloppenburg.' Vogt slaagt in zijn opzet, de radio veroverd de wereld. Zeker wanneer vanaf 1923 wekelijks de voetbaluitslagen op zondag worden verkondigd. Nauwelijks 100 jaar later, de kalender schrijft dan 2023, luistert bijna iedere wereldburger via de kabel of streamer naar internet-radio. Er zijn inmiddels duizenden zenders beschikbaar in verschillende genres en met een uitstekende geluidskwaliteit. De goeie ouwe radio blijkt ook nu nog onmisbaar en behoorlijk met zijn tijd meegegaan.

De Markt omstreeks 1923

In 1919 ontvangt men in Nederland radiosignalen helemaal vanuit 'ons Indië.' Deze worden via antennes op een hoogvlakte in de buurt van de stad Bandoeng verspreid. Nauwelijks gaat 1923 van start, of in datzelfde Bandoeng worden de eerste signalen ontvangen vanuit Nederland, waarmee de weg voor een geregelde radioverbinding tussen ons land en de gordel van smaragd een aanvang neemt. 'Hallo Bandoeng' groeit aan beide zijden van de wereld uit tot een nieuw synoniem voor luisterrijk. Het te bouwen zendstation 'radio Kootwijk' moet volledig waterdicht zijn zonder spijkers en hout. Het gebouw wordt opgetrokken uit gewapend beton en is daarmee het eerste grote complex van dat materiaal. Opvallend is dat de constructie niet wordt bekleed met een ander materiaal, waardoor het beton van het inmiddels rijksmonument zichtbaar blijft. Nu een eeuw later is mondiale communicatie onlosmakelijk verbonden met het bevorderen van een duurzaam contact tussen alle wereldbewoners. De wereld wordt met de dag kleiner.

1923 is toch een bijzonder jaar. De grote oorlog van '14-'18 met als nagerecht de verschrikking van de Spaanse griep wordt resoluut afgeschud door dans en plezier. De 'roaring twenties' steken de kop op. Ongebreideld optimisme, mede gevoed door de technologische vooruitgang viert hoogtij. Niet alleen de radio veroverd de wereld, ook de grammofoon brengt de wereld van muziek dichterbij. En het huishouden profiteert van de wasmachine, de stofzuiger en de koelkast. De werkgelegenheid stijgt met stip, bomen groeien tot in de he-

Radio Kootwijk Zendgebouw (lange golf)
Foto: Mijn Gelderland

mel; het kan niet op! Totdat , nauwelijks zes jaren later de grote beurscrash de wereld aan de afgrond brengt. Vooral Duitsland kent in 1923 kommer en kwel. De Weimarrepubliek wordt gedwongen tot schandalige herstelbetalingen, die leiden tot een ongekende inflatie. Op 2 november 1923 geeft de Duitse overheid de opdracht om een bankbiljet te drukken met een waarde van 100.000.000.000.000 mark. Omgerekend is dit biljet slechts 312,50 dollar waard. In deze periode moet de Centrale Bank zoveel geld drukken dat ze 30 papierfabrieken en 132 drukkerijen in gebruik heeft.

Bovendien wordt het Ruhrgebied, het belangrijkste industriegebied, bezet door Franse troepen. Deze gebeurtenissen speelt Hitler en zijn trawanten in de kaart en vormt de opstap naar de

volgende wereldoorlog. Op veel plaatsen komt reactionair nationalistisch rechts op, zelfs in verzuild Nederland, waar links een pyrrusoverwinning boekt door de Vlootwet te torpederen, waardoor Nederland zijn grip op de verdediging van de Indische archipel totaal kwijt raakt. De tijd van het 'gebroken geweepte' is aangebroken. En dat op

Burgemeester Van Beek.
Foto: collectie van Frans van Susante

weg naar de volgende afgrond, die zo mogelijk nog dieper wordt.

Dichter bij huis, in ons eigen Boxtel gaat het er in 1923 heel wat rustiger aan toe. In 'De gids voor Boxtel' van die tijd, uitgegeven met 'medewerking van het gemeentebestuur,' lees ik: 'De bevolking is, zoals de kunstschilderlitterator Herman

Moerkerk zegt van den Brabanter: een middensoort tusschen stijven Noord-Niederlander en levendige Belg. Zij maakt ietwat 'haar eigen leven', gelukkig, over het algemeen, door daarbij te betrachten de innerlijke beschaving, gebaseerd op den godsdienst, gelijken tred te doen houden met de uiterlijke civilisatie'. De tekst komt uit onverdachte hoek, toenmalig burgemeester Frans van Beek neemt de pen ter hand en vervolgt: 'Het volkska-

rakter van Boxtel's ingezetenen is het open karakter, dat iederen Noordbrabanter kenmerkt en waarvan we als hoofdtrekken noemen: godsdienstigheid, gulheid, werkzaamheid, dienstvaardigheid, verknochtheid aan den geboortegrond en trouw. Gemoedelijkheid heerscht in het stadje Boxtel. 't Is die gemoedelijkheid, eveneens den Brabanter eigen, waarvan Dr. C.R. Hermans in zijn geschied en aardrijkskundig werk zegt: 'Ontmoet hij vreemdelingen, hij zal zijn best doen om die te verplichten en vóór te komen. Willen zij zich wederkeerig met hem inlaten, dan worden zij oogenblikkelijk aangemerkt als inwoners en hun een glas bier toegebracht of op hunne gezondheid geklonken. Het is eene algemeen voor waar aangenomen opmerking, dat de bevolking eener gemeente toeneemt, naar mate de welvaart der inwoners grooter is, doch dat die afneemt als de middelen van bestaan geringer worden. Het mag daarom voor Boxtel een verblijdend verschijnsel worden genoemd, dat het bevolkingscijfer jaarlijks niet onbelangrijk stijgt.' De 12.000 inwoners timmeren behoorlijk aan de weg en het gaat Boxtel in alle redelijkheid (nog) behoorlijk naar den vleze. Aan u te beoordelen of dat zo de afgelopen eeuw gebleven is...

Roeibootjes bij de Hooibrug in juli 2022 foto: Christ van Eekelen

Staatsspoor en NBDS een gedwongen huwelijk, met zware huwelijkse voorwaarden

Door Jos Mandos

In 2023 herdenken we dat het 150 jaar geleden dat de spoorlijn van de NBDS, met de nodige perikelen, geopend is. De spoorwegwerkgroep binnen Heemkunde Boxtel heeft plannen om dit jubileum in 2023 niet zomaar voorbij te laten gaan. Diverse activiteiten staan op de rol, zijn nog niet definitief, maar u hoort van ons!

In 1865 krijgt Boxtel een station, gelegen aan de Staatsspoorwegen. Die Staatsspoorwegen zijn *gebouwd* door de Staat en de *exploitatie* komt in handen van een particuliere firma: de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, vaak aangeduid als SS, al wekt dat nog vaak verwarring. Met de exploitatie van de spoorwegen heeft de Staat dus niets te maken, maar wel de genoemde SS. In de tijd dat diverse spoorwegmaatschappijen worden opgericht om de meest lucratieve verbindingen mogelijk te maken, wordt in 1869 de Noord-Brabantsch-Duitse Spoorweg-Maatschappij opgericht. De NBDS wil een belangrijke internationale schakel worden tussen de havens van Vlissingen en Antwerpen en het Duitse achterland en legt vanuit Boxtel via Gennep een spoorlijn naar Wesel aan. In juli 1873 neemt de spoorwegmaatschappij de spoorlijn Boxtel–Gennep–Goch in gebruik en vijf jaar later is de verbinding tussen Goch en Wesel gereed. De exploitatie start op 15 juli 1873, dit jaar dus precies 150 jaar geleden.

Tussen NBDS en SS is in die eerste periode sprake van felle concurrentie. Het is het Staatsspoor, dat die strijd het fanatiekste voert. Op de afbeelding is te zien dat er in Boxtel sprake is van gezamenlijk gebruik van het station. Op een andere plaats kruist de NBDS-lijn (het Duits Lijntje) de lijnen van de SS, namelijk kruispunt Beugen. Tijdens de aanleg van de staatslijn van Venlo naar Nijmegen is de NBDS-lijn al in exploitatie. De SS besluit haar spoorlijn omhoog te brengen en vermijdt daarmee de discussies die in die jaren strijk-en-zet zijn op stations met meerdere exploitanten, waarvan station Boxtel een extreem voorbeeld is.

Kruispunt Beugen met station Beugen-Laaq aan de NBDS-lijn

Op deze afbeelding is die kruising zichtbaar. De lage sporen zijn van de NBDS, het kruisende hoge spoor van de SS. We kijken onder het viaduct door richting Boxtel. Beide maatschappijen hebben hun eigen station: Beugen-Laaq voor de NBDS, Beugen-Hoog voor het SS (niet zichtbaar). Beide stationsgebouwen zijn verbonden met een trap en de treinen hebben dus geen last van elkaar. Maar SS wordt toch heel vervelend en de aansluitingen tussen boven- en onderlijn zijn bewust heel slecht.

Het sporennet van de NBDS met de geprojecteerde spoorlijn Boxtel-Baarle Nassau

In Boxtel zijn de onderlinge perikelen nog groter. Daar moeten de twee concurrenten gebruik maken van hetzelfde station. De SS-spoorlijnen naar Eindhoven, Den Bosch en Tilburg liggen er al en dus moet NBDS aanschuiven.

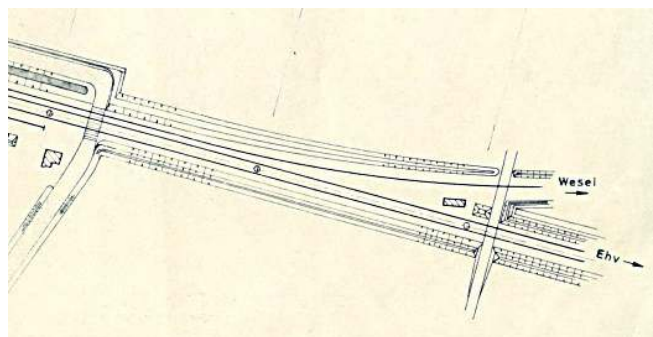
Begin 1873 heeft de NBDS haar lijn tot Goch zo goed als voltooid. Eén van de problemen die nog resteert is de aansluiting van de lijn op de sporen van het station Boxtel. Het station en het emplacement zijn van de staat, waarbij de exploitatie in handen is van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, de SS. Deze verhindert de aansluiting van de NBDS-lijn op haar netwerk, alhoewel zij volgens de wet van 21 augustus 1859 verplicht is geconcessioneerde spoorwegmaatschappijen tegen een vergoeding het medegebruik van haar lijnen en stations toe te staan. Hierdoor kan de exploitatie niet beginnen.

De SS en NBDS hebben op 17 februari 1873 een zes artikelen tellende overeenkomst afgesloten over het gemeenschappelijk gebruik van station Boxtel. De directeur-generaal van de SS, F. s'Jacob, is met de Directeuren Van Meukeren en Voorhoeve overeengekomen dat de NBDS het recht krijgt om haar spoor vanaf kilometer 40.172 van de SS-lijn aan de oostzijde parallel aan deze lijn in noordelijke richting te laten lopen om zo station Boxtel te bereiken.

Voorblad van de eerste overeenkomst

Op het station zal een wisselverbinding worden aangelegd. Verder zal de NBDS in Boxtel een met klinkers bestraat perron krijgen en ruimte voor het plaatsen van een waterkraan, een draaischijf, een locomotievenloods en een rijtuigloods. Tenslotte is overeenstemming bereikt over de kosten van de aansluiting. In een tweede overeenkomst wordt de verdeling van de lopende kosten geregeld. De SS zal in Boxtel twee derde voor haar rekening nemen, de NBDS één derde en hierover vliegen de maatschappijen elkaar al snel in de haren. De overeenkomsten tussen de SS en de NBDS worden op 27 februari 1873 door de minister van Binnenlandse Zaken bekrachtigd.

Aansluiting spoor uit Wesel op Boxtels emplacement

Kort voordat de verbinding wordt geopend kan de aansluiting tot stand worden gebracht. Toch kan de NBDS het station niet bereiken omdat formele toestemming van de zijde van de SS nog altijd niet gegeven is. Van Meukeren had evenwel op 19 februari aan de Raad van Commissarissen laten weten dat alle problemen met de SS opgelost zijn.

Op 2 juli 1873 liet F. s'Jacob weten dat zijn maatschappij niet akkoord gaat met ingebruikname van het emplacement in Boxtel door de NBDS omdat daardoor de verkeersveiligheid in Boxtel niet meer gegarandeerd kan worden. Waarschijnlijk is dit voor Van Meukeren de druppel die de emmer doet overlopen en nog diezelfde dag treedt hij af als president-directeur van de NBDS. De maatschappij wendt zich nu tot de minister met het verzoek de SS van verder gechicaneer af te houden. Dit verzoek blijft zonder resultaat. Op 14 juli krijgt de nieuwe president-directeur Kerstens een telegram van de SS waarin deze meedeelt dat de NBDS geen toestemming krijgt om een trein Boxtel te laten binnenlopen. De NBDS besluit het tot een confrontatie te laten komen en laat een trein vanuit Schijndel naar Boxtel vertrekken. Voorzichtigheidshalve laat men een losse locomotief achter de trein aanrijden om deze eventueel weer terug te kunnen trekken. De trein wordt voor het eerste

No. 1 LOCOMOTIEF 1873

wissel tot stoppen gedwongen en opgewacht door een ingenieur van de SS, de kantonrechter van Boxtel mr. De Roy, opvolger van de mede-initiatiefnemer van de NBDS Verster en twee leden van de Koninklijke Marechaussee. Na een vruchteloze discussie wordt duidelijk dat de trein niet toegelaten zal worden. De reizigers moeten uitstappen en lopend over het ballastbed naar het 600 meter verderop gelegen station naar hun aansluitende treinen. Reizigers voor de richting Gennep moeten dezelfde weg in omgekeerde richting lopen. Pas op 19 juli 1873 is de discussie voorbij, onder andere door de landelijke pers die van het incident smult.

— Het *Utr. Dbl.* meldt, dat de lijn Boxtel-Wezel gisteren, dinsdag, voor het verkeer is geopend. Daarentegen verneemt de *N. R. Ct* uit Boxtel, dat gisteren ochtend de lijn der Noordbrabantsch-Duitsche spoorwegmaatschappij door een balk met kettingen en sloten op den uitersten wissel is afgesloten en dat al het rollend materieel van het stationsplein aldaar verwijderd is.

Uit de pers

**NOORD-BRABANTSCH DUITSCHE SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.
LIJN BOXTEL-WESEL.**

OPENSTELLING
VOOR HET PUBLIEK VERKEER
VAN DE
SECTIE BOXTEL-GOCH,
sedert 15 Juli 1873.

DIENSTREGELING.

In aansluiting aan de Ned. Staats-Spoorwegen te Boxtel en aan de Rheinische Bahn te Goch in de rigtingen naar Keulen en Kleef.

Van Boxtel naar Goch.					Van Goch naar Boxtel				
TREINNUMMER.	2. person.	1. person.	G. gemengd	S. person.	TREINNUMMER.	1. person.	3. person.	5. gemengd	7. gemengd
1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.
v. m.	n. m.	n. m.	n. m.	n. m.	v. m.	v. m.	n. m.	n. m.	n. m.
BOXTEL	7.15	1.35	5.40	10.5	GOCH { Rhein. tijd. r. Amst. tijd. s.	10.3	1.25	7.22	
Schjndel	7.31	1.51	5.59	10.21		9.57	1.19	7.16	
VEGHEL	7.43	2.3	6.12	10.33	GENNEP	6.23	11.29	3.9	9.6
Uden	7.47	2.7	6.17	10.37	Oeffelt	5.22	10.28	1.59	7.56
MH	8.—	2.20	6.31	10.50	Haps	5.33	10.39	2.12	8.9
Uden	8.18	2.39	6.52	11.8	Oeffelt	5.43	10.49	2.24	8.21
MH	8.29	2.50	7.5	11.19	Haps	5.54	11.—	2.37	8.34
Oeffelt	8.39	3.—	7.17	11.29	MH	6.13	11.19	2.58	8.55
Oeffelt	8.43	3.9	7.27	11.38	Uden	6.23	11.29	3.9	9.6
GENNEP	8.53	3.14	7.37		VEGHEL	6.28	11.34	3.19	9.14
GOCH { Amst. tijd. a.	9.11	3.32	7.57		Schjndel	6.42	11.48	3.36	9.31
Rhein. tijd. a.	9.17	3.38	8.3		BOXTEL	6.56	12.2	3.52	9.47

Retourbiljetten, geldig voor den dag van afgifte en de twee daarop volgende dagen, worden voor alle klassen van en naar alle stations van den spoorweg tegen verminderde vrachtprijzen afgegeven.

Tarieven en Reglementen verkrijgbaar aan bovengemelde Stations en aan het Hoof-Bureau te Rotterdam.

DE DIRECTIE.

De eerste dienstregeling van de NBDS

Woningnood in de jaren vijftig

Door Nel van Doorn

Een geschiedenis die zich kan gaan herhalen. Ongetwijfeld heeft dit fenomeen zich in die tijd veel vaker voorgedaan, maar zeker ook mijn ouders moesten zich na hun huwelijk in 1954 tevreden stellen met een plaatsje bij de ouders van de bruid. In ons geval Molenstraat 10 waar Nellie en Marinus Peijnenburg-Smits (mijn opa en oma) met hun twee dochters woonden. Het pand was vroeger een groentewinkeltje dat door overgrootmoeder gedreven werd.

Bijna naast de groentewinkel van Marinus Schellekens, zult u zeggen? Ja hoor, want daar werden toen veelal aardappelen verkocht en het fruit en de groente kwamen van "vrouw Smits". Later verhuisden opa en oma met inmiddels twee gezinnen onder hun dak naar Burgakker 1.

Opa en oma betrokken daar de zolder, waar 's winters de sneeuw op hun dekens lag. Mijn ouders met inmiddels twee kinderen woonden op de eerste etage en mijn tante met haar gezin beneden. De keuken en het sanitair was gemeenschappelijk; een tuin was er niet. Volgens mijn oma was het de mooiste tijd van haar leven, zo alles onder een dak. We hebben het over eind jaren '50 van de vorige

eeuw en ik moet toen al eens met mijn driewielertje Jan Swinkels over zijn voeten hebben gereden, want waar nu de bibliotheek zit, zat toen de 'Schilderschool' ofwel het Sint-Lucas. Daar was mijn speelplaats.

Met aan de overkant het winkeltje van Bartje Hofmans en aan het eind van de straat Stapelen (waar ik nog niet mocht komen) was het leven goed daar.

Dat was meteen ook de buurt waar toen mijn toekomstige schoonfamilie opgroeide. Allemaal binnen een paar honderd meter van ons adres af. Achteraf kende iedereen elkaar, maar echt contact was er niet. Het huisje op Molenstraat 10 is sinds de verhuizing van opa en oma een dubbele garage geworden. Onder andere de ambulance van Kees van de Velden stond daar jarenlang geparkeerd. Nu is het de garage van de familie Margry-Durlinger. Toen Rob Margry de zolder van de garage eens ging inspecteren, vond hij daar nog de stille getuigen van het verblijf van onze familie en kreeg ik die een aantal jaren geleden tot mijn verrassing overhandigd.

Toen mijn ouders later in de buurt een bovenwoning betrokken, haalde opa mij dezelfde avond nog terug naar de Burgakker. 'Nel jankte de hele buurt bij elkaar' en kwam zo weer terug bij opa en oma, ik was tenslotte 'd'n urste'. Toen wij later in de Baroniestraat gingen wonen, kregen we de leukste burens die er maar waren.... Opa en oma!

Indien onbestelbaar:
De Houtbreker 23, 5283 ME Boxtel

Foto voorpagina:

Een van de grote klokken van het carillon in de toren van de St.-
Petrus basiliek. Foto: 2017, Rini van Oirschot.

COLOFON

WEBSITE: www.heemkundeboxtel.nl

BEELDBANK: www.beeldbankboxtel.nl

BOEKENBANK: www.boekenbankboxtel.nl

BIDPRENTJES : www.bidprentjesboxtel.nl

FACEBOOK: www.facebook.com/heemkundeboxtel

VOORZITTER:

Henk van Beers

PENNINGMEESTER:

Nellie van den Brandt-Boselie

E-mail: penningmeester@heemkundeboxtel.nl

Rek.nr.: NL79 RABO 0128712880

t.n.v. Heemkundekring Boxtel

SECRETARIS EN LEDENADMINISTRATIE:

Christ van Eekelen

De Houtbreker 23

5283 ME Boxtel

Telefoon: 0411-675818

E-mail: secretaris@heemkundeboxtel.nl

REDACTIE:

Christ van Eekelen

Hanneke van der Eerden

Nellie van den Brandt-Boselie

Nel van Doorn- van de Langenberg

E-mail: redactie@heemkundeboxtel.nl

Uit de beeldbank, 100 jaar geleden

Foto's: Rini van Oirschot

In 1923 is de Petruskerk 'open gelegd'. Hiermee bedoelt men dat de gebouwen die ten westen en ten noorden van kerk stonden werden afgebroken. Het terrein werd opnieuw aangelegd en voorzien van een plantsoen en een klinkerpad. Bij de nieuwe ingang van de kerk, via de toren, werd op advies van de Rijksmonumentencommissie een pleintje aangelegd, voorzien van brede trappen. In het streven om de kerk nog meer open te leggen werd aan de Hervormde kerk gevraagd onder welke voorwaarden hun kerk, pastorie en kerkhof te koop zouden zijn. Voor 125.000 gulden wilde men de kerk wel verkopen. Het bestuur van de Sint-Petrusparochie zag er toen maar vanaf.

De noord- en westzijde werden 'open gelegd'

Jaaroverzicht Heemkunde Boxtel 2023

16 maart	Jaarvergadering en uitreiking Heemkundepluim
20 april	lezing over August von Bonstetten door Jac Biemans
6 mei	Fiets-excursie naar De Roond o.l.v. Wilbert Steenbakkers
9 september	Open Monumentendag
21 september	Virtuele interactieve historische wandeling door oud Boxtel door Christ van Eekelen
23 september	Grote excursie
19 oktober	Lezing Dialecten in Brabant door Jos Swanenberg
23 november	Lezing Moord op Italiaanse marskramer door Leon Vingerhoeds en Ria van Kollenburg